

АНАЛІЗ СИСТЕМИ РЕНТНИХ ПЛАТЕЖІВ У ВОДОГОСПОДАРСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE SYSTEM OF RENTAL PAYMENTS IN WATER-ECONOMIC COMPLEX OF UKRAINE

Наталія КОВШУН,
кандидат економічних наук,
Національний університет водного
господарства і природокористування, Рівне

Nataliya KOVSHUN,
Ph.D. in Economics,
National University of Water Management
and Nature Resources Use

Зміна форм власності та механізмів управління економікою, що відбуваються в наш час, є стимулом до пошуку нових методів та засобів ефективного управління водними ресурсами як багатоступінчастим процесом вироблення та реалізації стратегічних та тактичних рішень. У зв'язку з цим проблема ефективного й раціонального використання водних ресурсів на основі формування відповідного економічного механізму водокористування є досить актуальною.

Важливим економічним механізмом підтримки функціонування водогосподарського комплексу України є рентний підхід, який формує фінансові платежі у водній галузі. За своїм змістом цей інструмент дозволяє реалізувати комплекс заходів з охорони, збереження та відтворення водно-ресурсного потенціалу України. Разом з тим, як показують українські реалії, рентні збори, маючи вагомий потенціал, досі не є дієвим економічним механізмом, здатним формувати реальний вплив на функціонування комплексу.

На сьогодні в Україні вже склався законодавчо регламентований економічний механізм природокористування, який за допомогою різноманітних важелів (цін, платежів, податкових пільг та покарань) створює умови для прибутковості дотримання природоохоронного законодавства і збитковості його порушення. Проте зміст та структура такого механізму досі є предметом наукових дискусій.

Вивчення впливу економічного механізму на ефективність водокористування здійснюється як у цілому, так і за окремими його складовими. Серед доробку українських вчених відзначимо дослідження І.Андрощук, В. Голяна, В.Кравціва, Д.Нехайчук, Б.Самойленко, Є.Стеценко, М.Хвесика [1; 3; 5; 8; 10-12]. Проблема впровадження водної ренти найбільш ретельно вивчалась співробітниками Інституту економіки природокористування та сталого розвитку НАН України [6; 12]. Водночас просторова диференціація рентних платежів та їх фактична ефективність досліджені не на достатньому рівні.

Мета статті - дослідити систему рентних показників водного комплексу, до складу яких належать прямі рентні індикатори (фактична рента та розрахункова) та суміжні характеристики (фіскальна віддача). Їх аналіз і оцінка забезпечать формування й коригування основних параметрів водогосподарської політики.

Сформована в Україні система платежів за користування водними ресурсами на поточний момент не може забезпечити реальне відображення адекватної вартості водних ресурсів та їх екологічної цінності, що дало б змогу впроваджувати політику раціонального водокористування. Основними причинами цього є, серед іншого, низькі норми платежів за спеціальне користування водними ресурсами держави. Низькі нормативи зборів за спеціальне водокористування потребують своєї трансформації. Незважаючи на по-

ступове зростання, українські характеристики значно менші від показників Польщі (у 2,5 раза), Чехії (6 разів) або Німеччини (близько 20 разів) [5]. Несприятливо впливають і повільна реакція органів влади (центральної і місцевих) щодо змін умов середовища, значний рівень тінізації економіки, низька якість міжбюджетних відносин тощо.

Рентна політика у сфері водокористування регулюється рядом законодавчих актів. Основними серед них є Водний кодекс України, Податковий кодекс та ін. Основні підвалини до можливості формування платежів за користування водними ресурсами закладає Водний кодекс України [2]. Зокрема, у правовому акті зазначається, що «організаційно-економічні заходи щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів передбачають: 1. видачу дозволів на спеціальне водокористування; 2. встановлення ставок зборів за спеціальне водокористування» (стаття 29). У статті 30 наголошується на тому, що збори за спеціальне водокористування включають до свого складу рентну плату за спеціальне використання води і екологічний податок, що справляється за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.

Економічні механізми формування рентних платежів за спеціальне водокористування визначені в Податковому кодексі України [9]. Наприклад, у статті 255 Податкового кодексу визначено, що сплачують ці кошти первинні та вторинні водокористувачі, що використовують водні ресурси для своїх потреб. У документі визначаються ставки рентної плати за спеціальне використання води за басейнами річок, а також за користування підземними водами за регіонами держави і меншими адміністративно-територіальними одиницями, галузями діяльності.

Розмір збору значно варіює відповідно до регіону його стягнення. Наприклад, максимальні величини характерні для річок Приазов'я, мінімальні – для басейну Дунаю. Тенденцією, яка фіксується протягом останніх років, є розширення кола економічних суб'єктів, які повинні справляти платежі за використання водних ресурсів.

Відповідно досвіду Європейського Союзу рентна політика формується на основі принципів Водної Рамкової Директиви ЄС2000/60/ЕС, інших правових актів, національних законодавчих актів. У Водній Рамковій Директиві зазначається про те, що використання економічних інструментів державами-членами має бути доречним як частина програми заходів [4].

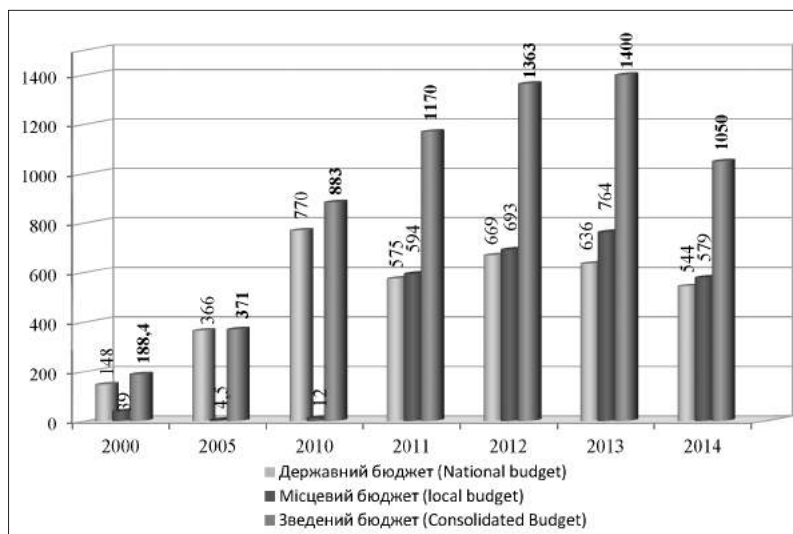
У правовому акті наголошується на важливості повернення коштів, витрачених на забезпечення водопостачання (а також витрат на довілля й ресурси) на основі впровадження принципу «забруднювач платить». Наголошується на тому, що політика в галузі водних ресурсів має бути побудована таким чином, щоб калькуляція

У статті проаналізовано систему рентних показників водогосподарського комплексу України. У результаті порівняння фактичних рентних платежів із розрахунковими виявлено потенціал водоресурсної сфери. Обґрунтовано необхідність диференціювати державну водогосподарську політику відповідно до виявленої галузевої та територіальної стратифікації.

The article deals with the system of rental indicators of water-economic complex of Ukraine. After comparing the actual rental payments with the calculated ones, the potential of a water-resource field has been revealed. The expediency to differentiate the state water-economic policy in accordance with the revealed sectoral and territorial stratification has been substantiated.

Рисунок. Динаміка та структура збору за спеціальне водокористування в Україні, млн грн.*

*Складено авторам на основі статистичних даних.

цін на воду була дієвими стимулом до ефективного використання ресурсу.

Зрозуміло, що поняття ренти є досить широким і включає до свого складу не тільки рентні платежі, а й суміжні (допоміжні) характеристики. Наприклад, із рентними показниками пов'язуються можливості фіскальної віддачі процесу водокористування. Таким чином, весь комплекс рентних показників можна розподілити на прямих рентні індикатори та суміжні характеристики, що дають змогу визначити зв'язок між рентою та поточними показниками розвитку. До складу прямих рентних індикаторів можливо віднести фактичну ренту (як платежі за спеціальне використання водних ресурсів) та розрахункову (визначається на основі використання підходу, згідно якого враховуються замикаючі затрати, що присутні в контексті приросту водних ресурсів [7]). Зокрема, в якості затрат можливо брати до уваги витрати на електроенергію та вартість власних послуг).

На початку визначимо базові особливості формування фактичної ренти як платежу за спеціальне водокористування. Платіж є інтегральним показником і формується за рахунок збору за спеціальне водокористування загальнодержавного значення, збору за спеціальне водокористування місцевого значення, збору за спеціальне водокористування для потреб гідроенергетики та водного транспорту, збору за спеціальне водокористування підприємство ЖКГ та інших платежів. Для проведення більш глибокого аналізу пропонуємо зосередитися на рентних платежах, що формуються на основі надходжень до державного й місцевого бюджетів і як сума цих складових відображаються у Зведеному бюджеті України.

Згідно з даними Зведеного бюджету України за 2013 рік збір за спеціальне використання води склав 1,4 млрд грн (див. **рис.**). Цей рік можна вважати піковим за формуванням рентних платежів за використання води. З аналізу динамічних і структурних характеристик генерації рентних платежів випливають такі висновки:

1. Протягом усього періоду оцінки наявна тенденція зростання рентних платежів за використання водних ресурсів. Виняток становить лише 2014 рік, коли процеси зростання були призупинені.

2. Найбільш вагомі динамічні зміни показників (зростання) були характерні для періоду 2010-2012 років, який визначався процесами економічної стабільності та висхідними трендами для багатьох показників національної економіки.

3. Значення місцевих надходжень суттєво змінювалося протягом років оцінки. Наприклад, протягом початкового періоду (2000-2010) їх роль була мінімальною. 2011-2014 роки свідчать

про вагоме зростання цих надходжень. Протягом останніх років внесок місцевих і державних бюджетів орієнтовно був таким же.

Якщо брати до уваги найбільший протягом періоду показник ренти у 1,4 млрд грн за рік, то, на нашу думку, він є недостатньо високим для рентних платіжів держави (а це його найвище значення, верхній полюс протягом зазначеного періоду). Наша держава має значну кількість водних об'єктів, водокористувачів, які розташовані в кожному українському регіоні. У цілому вони сплачують таку незначну суму. І подібна ситуація спостерігається при тому, що за запасами води Україна розташована на одному з найнижчих місць у Європі, а водні ресурси держави є виснажені і відчують надмірний антропогенний вплив.

Враховуючи подібний стан справ щодо водних ресурсів та незначні рентні надходження за їх використання, доцільним є порівняння фактичних показників з розрахунковими, що дало б змогу показати можливі потенційні платежі за спеціальне використання води.

З цією метою було проведено розрахунки ренти фактичної та розрахункової (за замикаючими затратами) відносно галузей економіки та регіонів. Поєднання цих підходів дає змогу побачити наявний рівень рентних надходжень та визначити перспективи їх корекції (потенціал корекції). Як свідчить аналіз отриманих даних, значна кількість рис для варіантів ренти є подібними, тому результати подамо у вигляді загальних висновків:

1. Показники ренти для держави в цілому. Максимальний показник фактичної ренти фіксується на рівні понад 750 млн грн (2013 рік). Важливо зазначити, що величина ренти обмежується тільки рівнем надходжень з місцевих бюджетів, тому її показник не є значним. Однак такий підхід дає змогу визначити особливості територіальної концентрації значень. Якби до отриманих даних додати надходження з державного бюджету, то вийшли б на цифру 1,4 млрд грн (згідно з офіційною статистикою).

На відміну від фактичної, розрахункова рента за замикаючими затратами є значно більшою і фіксується на рівні 6,1 млрд грн (**табл. 1**). Якщо брати до уваги загальнодержавний показник фактичної ренти відносно характеристик за замикаючими затратами, то перший менший від другого у 4,3 раза.

2. Галузеві характеристики. Як показують результати розрахунків, галузеві пріоритети для фактичної ренти і за замикаючими затратами мають як подібні риси, так і відмінні. До перших належить чітко переважаючі рентні надходження від виробничої сфери (59,1% – для фактичної і 40,6% – за замикаючими затратами), яка є локомотивом формування платежів. Відмінними є позиції побутової сфери, зрощення і АПК. Тут базовий вплив здійснюють показники використання води, наявні затрати та коригуючі значення, що були покладені в основу розрахунків.

Характерною рисою є значні диференціації між числовими значеннями. Якщо для фактичної ренти різниця між максимальним і мінімальним значеннями складає 12,8 раза, то показники за замикаючими затратами різняться у 2,5 раза.

3. Територіальна локалізація значень. Для показників ренти можливо визначити умови для отримання високих регіональних значень: по-перше, значні обсяги використаної води, по-друге, високі рентні тарифи за використану воду.

Загалом коло регіонів-лідерів за рентними показниками є значною мірою однаковим. У більшості випадків це регіони з високим рівнем економічного розвитку. Наприклад, якщо за фактичними надходженнями лідерами є Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська області і м. Київ, то і за замикаючими затратами склад лідерів є фактично однаковим. Регіонами-аутсайдерами є Волинська, Закарпатська, Сумська, Тернопільська області.

Таблиця 1. Рентні показники для України та її регіонів станом на 01.01.2014

Регіони/області (Regions)	Фактична рента (Actual rent), млн грн*	Розрахункова рента (за замикаючими затратами) (Estimated rent (by locking costs), млн грн)	Відношення ренти фактичної і розрахункової (correlation), раз
Україна	763,7	6126,3	1:8,0
АР Крим	28,9	708,5	1:24,5
Вінницька	13,0	42,7	1:3,3
Волинська	2,2	19,5	1:8,9
Дніпропетровська	121,5	281,6	1:2,3
Донецька	123,7	64,1	1:0,5
Житомирська	7,5	38,6	1:5,1
Закарпатська	4,8	9,5	1:2,0
Запорізька	109,1	1154,7	1:10,6
Івано-Франківська	6,8	41,4	1:6,1
Київська	38,2	553,8	1:14,5
Кіровоградська	22,5	44,3	1:2,0
Луганська	32,9	43,0	1:1,3
Львівська	24,9	59,6	1:2,4
Миколаївська	26,1	25,8	1:1,0
Одеська	6,3	94,3	1:15,0
Полтавська	11,3	19,0	1:1,7
Рівненська	11,5	50,6	1:4,4
Сумська	4,8	22,4	1:4,7
Тернопільська	3,8	21,0	1:5,5
Харківська	26,2	62,4	1:2,4
Херсонська	20,2	1948,5	1:96,5
Хмельницька	6,3	37,6	1:6,0
Черкаська	30,1	56,7	1:1,9
Чернівецька	31,3	13,9	1:0,4
Чернігівська	10,0	57,4	1:5,7
м. Київ	33,2	610,7	1:18,4
м. Севастополь	6,7	44,7	1:6,7

*До уваги бралися платежі за спецоводокористування на рівні місцевих бюджетів;

** Розраховано автором.

Разом з тим відмінними є відношення максимального та мінімальних значень за цими підходами. Якщо для фактичної ренти подібне співвідношення становить 56,2 раза, то за замикаючими витратами – у декілька разів більше.

4. Співвідношення між державними й регіональними показниками фактичної ренти і за замикаючими затратами. Для рівня держави показник складає 1:8,0 (на кожну гривню фактичної ренти припадає 8 грн ренти за замикаючими затратами). Для регіонального рівня наявні значні варіації. Наприклад, різниця між показниками Херсонської області становить 96 разів. Разом з тим такі екстремальні величини є поодинокими і винятковими. Переважна більшість регіонів знаходиться в діапазоні до 1:5,0.

З огляду на викладене можна зробити певні висновки. По-перше, водний комплекс здатний генерувати суттєву вартість на основі рентних платежів. Зрозуміло, що показники 763 млн грн за місцевими бюджетами і 1,4 млрд грн як загальнодержавний показник фактичної ренти є недостатньо високими і тому потребують свого коригування. Цифра в 6,1 млрд грн, яка враховує основні витрати у водному комплексі, може слугувати орієнтиром для можливої динаміки змін показників. Разом з цим суттєве зростання тарифів в умовах трансформацій і кризових явищ є досить небезпечним, оскільки може спричинити формування неплатежів, гальмування бізнесу, підвищення вартості продукції, соціальну напруженість тощо. Кращим варіантом є поетапне збільшення платежів та їх узгодження з параметрами соціально-економічного розвитку держави.

По-друге, можливість водного комплексу генерувати фінансові потоки (як на поточному етапі, так і на перспективу) є запорукою його інтеграції до фінансово-економічної сфери. У цьому випадку комплекс розглядається, в тому числі, не тільки як споживач державної допомоги, але і як активний учасник ринкових відносин.

По-третє, можна виділити галузі-лідери за формуванням вартості. Саме вони несуть основний тягар виплат у масштабі держави. Зокрема, за обома варіантами розрахунків такою виступає виробнича сфера. Це є позитивним аспектом, адже дозволяє чітко виділити рентоформуючі напрями діяльності у водній сфері, що мають постійно бути у фокусі державних органів влади з метою їх підтримки та забезпечення пролонгації цих тенденцій.

Лідруючі позиції виробничої сфери також мають свою формуючу структуру. Наприклад, для Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей виробнича сфера представлена галузями металургії, гірничо-видобувної промисловості, які споживають значну кількість водних ресурсів і, відповідно, сприяють формуванню вагомих рентних платежів. Для решти галузей можлива розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення рентних надходжень.

По-четверте, подібно до наявності лідруючих галузей, у регіональному вимірі також можна виділити чітке коло регіонів, що здійснюють найбільший внесок у формування державних значень. Разом з тим наявний і чіткий перелік регіонів з низькими величинами. Звідси випливає, що є територіальна диференціація і розподіл. А це, в свою чергу, полегшує ведення державної політики у сфері просторового рентоформування. При розробці стратегічних документів можлива подальша диференціація до менших адміністративно-територіальних одиниць, що дасть змогу визначити локальні особливості формування ренти.

До суміжних характеристик належать показники фіскальної віддачі та інвестиційної віддачі водокористування для фінансового ринку. Показники концентруються у фінансовій сфері, що дає змогу визначити відношення рентних характеристик до фінансових процесів.

Показник фіскальної віддачі розраховується на основі співвідношення рентних платежів, що формуються в межах держави або регіону, та обсягу спожитої свіжої води. Високі показники віддачі свідчать про більш сприятливу ситуацію щодо надходження коштів у сфері водокористування, низькі – про існування певних місцевих проблем.

Згідно з отриманими даними при загальному показнику в державі у 0,11 грн/м³ регіонами-лідерами за фіскальною віддачею були Чернівецька (зі значенням 0,41 грн/м³), Кіровоградська (0,29), Херсонська (0,27), Луганська (0,18) і Закарпатська (0,16) області (тобто західні та південно-східні). Найменші величини фіксуються для таких регіонів, як Одеська (0,02 грн/м³), Волинська (0,03), АР Крим (0,04), Київська область (0,04) та Сумська (0,05) (табл. 2).

Логічно припустити, що в регіонах, які найбільше споживають води (через значну концентрацію населення, промислових об'єктів), і фіскальна віддача має бути значною. Однак цього не спостерігається. Харківська область займає тільки 15-е місце, м. Київ – 18-е, столична область – 24-е. Натомість більш ефективними виявляються регіони з меншими рівнями економічного розвитку. Зрозуміло, що до причин, які зумовили подібну ситуацію, можна віднести існуючі ставки збору (згідно з Податковим кодексом України) та незначний обсяг споживаної води. Разом з тим необхідно враховувати й рівень економічного розвитку конкретного регіону, який, виходячи з наявного потенціалу, може сплачувати більш високі тарифи. Для збалансування такої ситуації коригування потребують існуючі ставки за спецоводокористування або запровадження додаткових коефіцієнтів, які ураховували б рівень економічного розвитку.

Просторова варіація за фіскальною віддачею є поміркованою. Різниця між максимальним та мінімальним значеннями (Чернівецька – Одеська області) становить 20,5 раза, що не є значною величиною для фінансової сфери. Характерною особливістю регіонального розподілу є переважна локалізація більшості регіонів у межах значень 0,04-0,09, що дає підстави стверджувати про наявність певної територіальної сталої (1) за фіскальною віддачею. Незважаючи на таку територіальну концентрацію, вона потребує свого зростання, оскільки залишається на низькому рівні. Іншою

Таблиця 2. Показники фіскальної віддачі водокористування для України та її регіонів на 01.01.2014

Регіони/області (regions)	Фактична рента (actual rent), млн грн	Обсяг спожитої свіжої води (the volume of fresh water consumed), млн. м ³	Фіскальна віддача (fiscal impact), грн/м ³	Рейтинг за фіскальною віддачею (rating for fiscal impact)	Питома вага ** (the share), %
Україна	763,7	9092,00	0,11	-	5,4
АР Крим	28,88	769,00	0,04	25	3,9
Вінницька	13,07	115,00	0,11	11	3,7
Волинська	2,13	64,00	0,03	26	1,7
Дніпропетровська	121,41	1349,00	0,09	13	5,3
Донецька	123,42	1354,00	0,09	12	7,6
Житомирська	7,49	158,00	0,05	22	2,5
Закарпатська	4,78	30,00	0,16	5	4,2
Запорізька	109,13	1237,00	0,09	14	13,5
Івано-Франк.	6,84	93,00	0,07	16	3,0
Київська	38,07	866,00	0,04	24	6,9
Кіровоградська	22,55	79,00	0,29	2	7,0
Луганська	32,89	179,00	0,18	4	6,8
Львівська	24,90	157,00	0,16	6	5,9
Миколаївська	26,15	214,00	0,12	10	8,7
Одеська	6,28	299,00	0,02	27	0,9
Полтавська	11,34	220,00	0,05	21	1,9
Рівненська	11,45	164,00	0,07	17	5,9
Сумська	4,81	104,00	0,05	23	1,4
Тернопільська	3,78	73,00	0,05	20	3,1
Харківська	26,25	341,00	0,08	15	3,1
Херсонська	20,21	74,00	0,27	3	8,4
Хмельницька	12,19	81,00	0,15	8	4,3
Черкаська	29,58	213,00	0,14	9	7,0
Чернівецька	29,58	73,00	0,41	1	20,7
Чернігівська	9,04	156,00	0,06	19	3,6
м. Київ	38,80	581,00	0,07	18	2,0
м. Севастополь	7,45	49,00	0,15	7	3,2

**Розраховано автором.

* Питома вага водних рентних платежів у зборах та платах за спеціальне використання природних ресурсів, (The share of water in the meeting rent payments and fee for special use of natural resources).

територіальною сталою (2) є діапазон значень 0,11-0,18, до якого також належить значна кількість регіонів.

Важливою стороною формування рентних платежів за спеціалізованого водокористування є визначення їх місця в загальних платежах за всіма природними ресурсами. Цей показник для України в цілому складає 5,4%. У структурі доходів місцевих бюджетів по державі він є одним з найвищих, що є позитивним (для значної кількості областей верхні позиції займає плата за землю). У регіональному вимірі можливо виділити цілу групу регіонів, значення яких перевищують рівень держави. Серед них основними є Чернівецька область (20,7%), Запорізька (13,5), Миколаївська (8,7) та ще 9 регіонів. Регіонами-аутсайдерами за значеннями є Одеська й Волинська області.

ВИСНОВКИ

Як показує проведене дослідження, місцеві та державний бюджет фіксують реальні рентні надходження за використання водних ресурсів, що дає змогу розглядати рентний механізм як дієвий інструмент розвитку ВГК. Позитивним процесом є тенденція щорічного зростання фактичних рентних платежів, яка, однак, була скоригована останніми кризовими явищами. Показники фактичної ренти не є високими та такими, що відображають реальну вартість потенціалу, що використовується.

Враховуючи не досить значні фактичні платежі, доцільним видається порівняння фактичних показників з розрахунковими, що дало б змогу показати потенціал надходження за спеціальне використання води. Згідно з отриманими даними показник фактичної ренти становить 0,7 млрд грн, розрахункової – 6,1. Оцінка відношення фактичної ренти до розрахункової (за замикаючими затратами, на рівні місцевих бюджетів) показує, що вони відносяться як 1:8,0. На рівні окремих регіонів відношення є значно

більшими за державне. Таким чином, наявний значний потенціал ренти за замикаючими затратами для держави та регіонів України. Існують також і подібні риси (наприклад, галузеві й регіональні характеристики рентоформування). Наявність такої галузевої і територіальної стратифікації дає змогу проводити диференційовану державну політику в галузі водної ренти та використовувати необхідні заходи реагування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук І.І. Інституціоналізація сучасних форм інвестиційного забезпечення сфери водокористування: регіональний аспект / І.І. Андрощук // Економіст. – 2013. – № 1. – С. 48-50.
2. Водний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>.
3. Голян В.А. Інвестиційне забезпечення сфери водокористування: інституціональне підґрунтя та галузеві особливості / В.А. Голян, І.І. Андрощук // Економіст. – 2013. – № 8. – С. 36-43.
4. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_962.
5. Кравців В.С. Про концептуальну модель функціонування ринкових механізмів у сфері водокористування в Україні / В.С. Кравців, П.В. Жук // Економічні науки: зб. наук. пр. – 2010. – № 6. – С. 6-14.
6. Мандзик В. М. Формування рентних відносин у водогосподарському комплексі України: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / В. М. Мандзик; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – К., 2010. – 20 с.
7. Мандзик В.М. Методичні підходи до комплексної економічної оцінки водних ресурсів / В.М. Мандзик // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2014. – С. 76-79.
8. Нехайчук Д. В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств водогосподарського комплексу регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Д.В. Нехайчук; Одеський держ. економічний ун-т. – О., 2008. – 20 с.
9. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Самойленко Б. В. Організаційно-економічні засади ринкової трансформації регіональних водогосподарських комплексів: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Б. В. Самойленко; Чернігів. держ. технол. ун-т. – Чернігів, 2011. – 20 с.
11. Стаценко Є.В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінки системи регіонального водокористування: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / Є.В. Стаценко; Нац. акад. природоохорон. та курорт. буд-ва. – Сімф., 2010. – 20 с.
12. Формування рентних відносин у водному господарстві України: [монографія] / за заг. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 328 с.

REFERENCES

1. Androshchuk I.I. Instytutsionalizatsiya suchasnykh form investytsiynoho zabezpechennya sfery vodokorystuvannya: rehional'nyy aspekt [Institutionalization of contemporary forms of investment providing of water management field: a regional aspect]. *Ekonomist*, 2013, no. 1, pp. 48-50 [in Ukrainian].
2. The Water Code of Ukraine. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр> [in Ukrainian].
3. Holyan V.A., Androshchuk I.I. Investytsiynе zabezpechennya sfery vodokorystuvannya: instytutsional'ne pidgruntya ta haluzevi osoblyvosti [Investment providing of water management: institutional grounds and sectoral features]. *Ekonomist*, 2013, no. 8, pp. 36-43 [in Ukrainian].
4. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and the Council "On establishing a framework for Community action in the field of water policy" of 23 October 2000. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_962 [in Ukrainian].
5. Kravtsiv V.S., Zhuk P.V. Pro kontseptual'nu model' funktsionuvannya rynkovykh mekhanizmiv u sferi vodokorystuvannya v Ukraini [On the conceptual model of market mechanisms in the field of water management in Ukraine]. *Ekonomichni nauky: zb. nauk. pr.*, 2010, no. 6, pp. 6-14 [in Ukrainian].
6. Mandzyk V.M. Formuvannya rentnykh vidnosyn u vodohospodars'komu kompleksі Ukrainy [Formation of rental relations in the water complex of Ukraine]. *Rada po vyych. produkt. syl Ukrainy NAN Ukrainy*, Kyiv, 2010, 20 p. [in Ukrainian].
7. Mandzyk V.M. Metodichni pidkhody do kompleksnoyi ekonomichnoyi otsinky vodnykh resursiv [Methodological approaches to comprehensive economic assessment of water resources]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia*, 2014, pp. 76-79 [in Ukrainian].
8. Nekhaychuk D.V. Finansove zabezpechennya rozvytku pidpryemstv vodohospodars'koho kompleksu rehionu [Financial support for the development of enterprises of water-economic complex of the region]. *Odes'kyy derzh. ekonomichnyy un-t.*, Odesa, 2008, 20 p. [in Ukrainian].
9. The Tax Code of Ukraine. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].
10. Samoylenko B.V. Orhanizatsiynо-ekonomichni zasady rynkovoyi transformatsiyi rehional'nykh vodohospodars'kykh kompleksiv [Organizational and economic principles of market transformation of regional water management systems]. *Chernihiv, Derzh. tekhnol. un-t.*, 2011, 20 p [in Ukrainian].
11. Statsenko Ye.V. Rozvytok naukovo-metodychnykh pidkhodiv do otsinky systemy rehional'noho vodokorystuvannya [Development of scientific and methodological approaches to the assessment of regional water management]. *Nats. akad. pryrodokhoron. ta kurort. bud-va., Simferopol*, 2010, 20 p. [in Ukrainian].
12. Khvesyuk M.A. Formuvannya rentnykh vidnosyn u vodnomu hospodarstvi Ukrainy [Formation of rental relations in the water sector of Ukraine]. *Kyiv, DU IEPSPR NAN Ukrainy*, 2014, 328 p. [in Ukrainian].